

Красій Тетяна Михайлівна
студентка гр. ФФзм-11, ННІНОТ, ЗУНУ, м. Тернопіль
Науковий керівник: к. е. н., доцент Коваль С. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Домогосподарства є активними учасниками фінансової системи, які створюють потужний фінансовий потенціал для забезпечення власних потреб та розвитку національної економіки в цілому.

Домогосподарства вступаючи у фінансові відносини, формують відповідні грошові фонди, які необхідні для досягнення власних економічних інтересів, або беруть участь у процесі формування, розподілу і використання грошових фондів, створених державою з метою забезпечення суспільних потреб, таким чином виникають фінанси домогосподарств. Матеріальним втіленням та невід'ємною формою фінансів домогосподарств є доходи домогосподарств.

Державна служба статистики України визначає доходи домогосподарств як обсяг нарахованих в грошовій та натуральній формі: заробітної плати (включаючи одержану населенням з-за кордону), прибутку та змішаного доходу, одержаних доходів від власності, соціальних допомог та інших поточних трансфертів [1, с. 73].

Доходи домогосподарств в Україні включають грошові та негрошові джерела їх формування.

Грошові доходи включають: оплату праці; доходи від ведення підприємницької діяльності та самозайнятості; доходи від реалізації сільськогосподарської продукції; пенсії, стипендії, та інші соціальні трансферти надані готівкою; допомогу від родичів у грошовому вираженні та інші грошові доходи.

До негрошових доходів зараховують:

- продукцію, яка споживається з особистого підсобного господарства та від самозаготівель;
- безготівкові пільги та субсидії на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива;
- безготівкові пільги на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку;
- інші надходження.

Основним джерелом доходу домашніх господарств виступає заробітна плата, яка є первинним доходом та носить постійний характер. При формуванні фінансових ресурсів домогосподарства важливо розрізнити номінальну та реальну заробітну плату. Номінальна заробітна плата – це надходження у грошовій формі, які одержують працівники за виконаний обсяг робіт, кількість та якість витраченої праці та кінцевих результатів діяльності підприємства. Реальна заробітна плата показує, яку кількість матеріальних та культурних благ

і послуг, може придбати працівник за номінальну заробітну плату. Величина реальної заробітної плати напряму залежить від рівня цін на продукти споживання та послуги і величини номінальної заробітної плати [2, с. 172]. Частка заробітної плати у структурі сукупних доходів домогосподарств з кожним роком збільшується: у 2015 р. вона становила 47,2%, а у 2020 р. – 58,3% [1]. Така тенденція є позитивною, та пов'язана із збільшенням показника мінімальної заробітної плати.

Трансферти населенню – це поточні платежі фізичним особам або надання їм матеріальної допомоги у натуральному вигляді, які передбачені для збільшення їх доходу. Подібні платежі можуть бути окремою добавкою до бюджету певної сім'ї, чи особи або компенсуванням певних видів витрат, наприклад, на харчування, комунальні послуги, оплату за проїзд тощо. До готівкових трансфертів відносять пенсії, стипендії, а також виплати із фондів соціального страхування. У структурі сукупних доходів домогосподарств трансферти займають друге місце. У 2020 році частка трансфертів становила 20,8%, такий показник свідчить про значну підтримку фінансового стану домогосподарств з боку держави [1].

Доходи від підприємницької діяльності – сукупність грошових надходжень за певний період часу, формування яких здійснюється у процесі економічних відносин з іншими суб'єктами господарювання (державою, іншими домогосподарствами, підприємствами та організаціями) на відповідних ринках та збільшують активи домогосподарства, можуть бути використані на заощадження, інвестування, розвиток власної справи, в той час не здійснюючи негативного впливу на фінансові результати [3, с. 76]. Частка доходів від підприємницької діяльності в структурі сукупних доходів є досить незначною, у 2020 р. становила 5,8% [1].

Доходи від власності – це первинні доходи, які одержують власники фінансових та нефінансових активів (землі, майнових прав і т. д.) від надання їх у користування іншим суб'єктам господарювання. До таких доходів відносять: доходи населення від власності на землю, дивіденди, відсотки від акцій, внесків та договорів оренди земельних ділянок та майна, відсотки за вкладами, отримані від банків фізичними особами [4, с. 74]. Таке джерело доходу можна вважати пасивним, оскільки не потребує прямого застосування праці, проте є фінансовим ресурсом для збільшення сукупного доходу домогосподарства.

Доходи від продажу сільськогосподарської продукції – це грошові надходження від продажу продуктів отриманих з особистого підсобного господарства (продуктів рослинництва та тваринництва), що вирощені членами домогосподарства на власній землі. Таке джерело доходу є більш характерним для сільських домогосподарств.

У зв'язку з високим рівнем трудової міграції в Україні, джерелом доходів домогосподарств виступають грошові перекази членів домогосподарств, які працюють закордоном. Грошові перекази трудових мігрантів сприяють підвищенню добробуту сім'ї та зміцненню її фінансового потенціалу. Впродовж останніх п'яти років перекази в Україну зросли удвічі і стали дуже потужним та стабільним джерелом надходження валюти в країну. За даними

Національного банку, за січень-грудень 2020 року обсяг грошових переказів становив 12,121 млрд. дол. США [6].

Також до джерел доходів домогосподарств, можна віднести доходи, які носять одноразовий характер: спонсорські допомоги, виграші у лотереї, грошові позики, страхові виплати, спадщину.

Негрошові або натуральні джерела доходів домогосподарств впливають на формування доходів шляхом економії, відповідного виду витрат, та зекономлені ресурси можуть бути використані для інших потреб домогосподарства.

Охарактеризовані вище джерела доходів домогосподарств належать до офіційних, які фіксуються Державною службою статистики. Проте, окрім офіційних доходів, домогосподарства можуть отримувати тіньові та кримінальні доходи. До таких доходів зараховують:

- види економічної діяльності, які є законними, проте в них приховуються або зменшуються доходи, знижується величина заробітної плати з метою ухилення від податків та інших зобов'язань;

- неформальна економічна діяльність, в процесі якої домашні господарства, здійснюють підприємницьку діяльність в рамках закону, проте не оформлені як особи що ведуть економічну діяльність;

- нелегальна діяльність, яка включає незаконні види виробництва та послуг і підпадає під кримінальну відповідальність (виробництво і продаж наркотиків, контрабанда) [1, с. 170].

Отже, доходи домогосподарств є важливим показником вимірювання добробуту суспільства. Джерела доходів домогосподарств є досить різними, умовно їх можна поділити на офіційні та неофіційні. Джерела формування доходів можуть бути, як у грошовій, так і в натуральній формі. Проте переважно доходи формуються у грошовій формі, найбільшим джерелом доходів домогосподарств виступають доходи від оплати праці та доходи від отриманих трансфертів. Такі доходи мають регулярний характер, що дозволяє домогосподарствам бути впевненими у своїх фінансових можливостях, щодо майбутнього витрачання коштів.

Список використаних джерел:

1. Статистичний щорічник України 2019 р. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf (дата звернення: 22.04.2021).

2. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч.-метод. посібник / за заг. ред. проф. Качана Є. П. Тернопіль: ТДЕУ, 2006. 373 с.

3. Перит І. О. Сутність та управління підприємницькою діяльністю домогосподарств. *Інвестиції практика та досвід*. 2019. № 20. С. 72–77.

4. Ігнатенко Т. С. Чинники формування та регулювання доходів населення України в контексті становлення середнього класу. *Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2017. № 4. С. 71–78.

5. Структура сукупних ресурсів домогосподарств URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdvdg/ssr/arh_ssr_u.htm.

6. Токарчук Т. Перекази від трудових мігрантів: поточна ситуація та оцінка перспектив. *Департамент монетарної політики та економічного аналізу. Семінар: Практичні аспекти формулювання та реалізації монетарної політики.* URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Transfers_from_migrant_workers_Tokarchuk_2020-06-03.pdf?v=4. (дата звернення: 23.04.2021).